

**YENİ
İLKÖĞRETİM
PROGRAMLARINDA
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME**

Ölçme ve Değerlendirme İle İlgili Temel Kavramlar

Ölçme, bireylerin ya da nesnelerin belirli özelliklere sahip olup olmadığının, sahipse sahip oluş derecesinin belirlenerek sonuçların sembollerle ve özellikle sayı sembolleriyle ifade edilmesidir. Değerlendirme ise, ölçme sonuçlarını bir ölçütle kıyaslayarak ölçülen nitelik hakkında bir karara varma sürecidir. **Ölçme**, bir betimleme (tanımlama) işlemidir. **Değerlendirme** ise, bir yargılama işlemidir ve ölçme sonucunun bir ölçütle karşılaştırılmasına dayanır (Tekin, 1996; Turgut, 1997).

Ölçme işinde kullanılacak araçların belli niteliklere sahip olması beklenir. Bu niteliklerden birisi olan **güvenirlilik**, herhangi bir ölçme araç veya yönteminin ne derece tutarlı ölçüm yapabildiğidir. Başka bir deyişle güvenirlilik, ölçme sonuçlarının hatalardan arınlık derecesidir. Ölçme ve değerlendirme hangi amaç için yapılırsa yapılsın elde edilen ölçümlerin hatasız ya da az hatalı olması beklenir. Ancak, en duyarlı araçlarla yapılan ölçümlerde bile bir miktar hata vardır. Bu hatalar ölçme sonuçlarına çeşitli yollardan karışmaktadır. Ölçme hataları, ölçmede kullanılan araçtan, ölçme yönteminden, ölçmeyi yapan kişiden, ölçmenin yapıldığı ortamdan ya da üzerinde ölçme yapılan bireyden kaynaklanabilir. Ölçme sonuçlarında sabit, sistematik ve tesadüfi hatalara rastlanabilir (Tekin, 1996; Turgut, 1997; Baykul, 1999):

Sabit hata, bir ölçmeden diğerine miktarı değişmeyen hata türüdür. Örneğin toplam puanı 5 olan bir yazılı yoklamada 2 puanlık bir soru, verilen zamanın yeterli olmaması nedeniyle, tüm sınıf tarafından boş bırakılmış olsun. Öğretmen, tüm öğrenciler bu soruyu doğru cevaplamış gibi her birine 2 puan verirse bu türden bir hata yapmış olur. Böylece, bu soruyu doğru cevaplayamayacak bir öğrenci de 2 puan almış olur.

Sistematik hata, ölçülen büyüklüğe, ölçmeyi yapan kişiye, ölçme koşullarına göre miktarı değişen hatalardır. Kısacası sistematik hatalar, tüm ölçümlerde değil, belli bir özelliği taşıyan ölçümlerde söz konusudur. Örneğin yazı güzelliğinin puana karıştırılmaması gereken bir sınavda, öğretmenin yazısı güzel öğrencilere daha yüksek puan vermesi, ilk yazılı kâğıtlarını çok ince ayrıntılarla okuyup sona kalan kâğıtları gelişigüzel puanlaması, kız öğrencilere erkek öğrencilerden daha yüksek puan vermesi bu türden bir hatadır.

Tesadüfi hata, ölçme sonuçlarına nasıl karıştığı bilinmeyen hatalardır. Bu hataların yönü, büyüklüğü ve kaynağı kestirilemez. Örneğin şans başarısı (atıp tutturma), sınav günü öğrencinin hastalanması, sınav koşullarının elverişsizliği veya tüm öğrenciler için eşit

olmayışı, öğretmenin cevapları puanlarken dikkatsizlik yapması gibi etkenler bu türde hatalara yol açar.

Yukarıda da belirtildiği gibi bir ölçme sonucu, içindeki tesadüfi hataların azlığı oranında güvenilir sayılır. Güvenirliği etkileyen birçok etken vardır. Bir ölçme aracı olarak testin güvenilirliğini etkileyen etkenler aşağıda sıralanmıştır;

1. Testin kendisiyle ilgili etkenler:

a) Testte yer alan soru sayısı: Soru sayısının belli bir noktaya kadar artırılması güvenilirliği artırır.

b) Test yönergelerinin ve testte yer alan soruların ifadesi: Bir testteki soruların ifadesinin yalın ve anlaşılır olması testten elde edilen puanların güvenilirliğini olumlu yönde etkiler.

c) Testin homojenliği: Ölçtükleri davranış ve konu bakımından homojen (benzer) bir testten elde edilen puanlar, heterojen (farklı) bir testten elde edilen puanlardan daha güvenilirdir.

d) Puanlamanın nesnelligi: Bir testin değişik kişilerce veya aynı kişi tarafından değişik zamanlarda puanlanmasından elde edilen puanların tutarlılığı testin güvenilirliğini olumlu yönde etkiler.

2. Testin uygulama koşullarıyla ilgili etkenler:

Uygulama koşullarının her öğrenci için aynı olması testin güvenilirliğini olumlu yönde etkiler.

3. Testi alan öğrenci veya testin uygulandığı gruba ilgili etkenler:

Güvenirlik, bir ölçme araç veya yönteminin bir gruba uygulanmasıyla elde edilen bir niteliktir. Bu açıdan bakıldığında bir testin güvenilirliği, testin uygulandığı kişinin uygulama sırasındaki fiziksel ve ruhsal durumuna ve o testin uygulandığı grubun ölçülen özellikler bakımından homojen veya heterojen olmasına bağlıdır. Ölçülen özellik bakımından heterojen gruplardan elde edilen puanların güvenilirliği, homojen gruplardan daha fazladır.

Ölçme aracının başka bir niteliği ise geçerliktir. **Geçerlik**, bir ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan, doğru olarak ölçebilme derecesidir (Tekin, 1996). Örneğin bir sınıfın Türkçe dersindeki başarısının ölçülmesi için bir sınav yapılacaksa, bu sınavın Türkçe dersindeki başarıyı tanımlayan tüm değişkenleri ölçmesi, bu değişkenler dışındaki değişkenleri ölçmemesi istenir. Sınav bu nitelikteyse, verdiği puanlar geçerlidir. Bir ölçme aracı olarak testin güvenilirliğini etkileyen bütün etkenler doğrudan ya da dolaylı olarak testin geçerliğini de etkiler. Bir testin ya da testten alınan puanların geçerliği yukarıda açıklanmış olan sabit, sistematik ve tesadüfi hataların

tamamından etkilenir. Ölçme sonuçlarının geçerliğini artırmak için aşağıdaki hususlar hatırd tutulmalıdır (Tekin, 1996; Turgut, 1997):

- Bir ölçme aracı kapsadığı soruların geçerliği oranında geçerli olabilir. Bu nedenle, her bir sorunun o araçla ölçülmek istenen bilgi, beceri ve yeteneklerden en az bir tanesini ölçmesi sağlanmalıdır.

- Her soru, o soruyla ölçülmek istenen bilgi ve becerilere sahip öğrencilerin tereddütsüz olarak doğru cevaplandırabileceği; bu bilgi ve becerilere sahip olmayanların doğru cevaplandıramayacağı nitelikte olmalıdır.

- Test, belli bir sürede kazandırılması hedeflenen bütün konuları, bilgi, beceri ve yetenekleri temsil etmelidir.

- Bunların yanı sıra, güvenilirliği artırmaya yönelik tüm önlemler geçerliği de artırır.

Bir ölçme aracında güvenilirlik ve geçerliğin yanı sıra bulunması gereken bir başka nitelik ise kullanışlılıktır. **Kullanışlılık**, bir ölçme aracının veya yönteminin, geliştirilme, çoğaltılma, uygulanma ve puanlama yönünden kolaylık, nesnellik ve ekonomiklik özelliklerine sahip olması anlamına gelir (Tekin, 1996).

Neden Ölçme ve Değerlendirme Yapıyoruz?

Eğitim ve öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası olan ölçme ve değerlendirme, belirlenen eğitim hedeflerine ulaşıp ulaşılmadığına karar vermede kullanılır. Değerlendirmenin bir amacı da öğrencinin öğrenmesini geliştirmek ve desteklemektir. Duyarlı, doğru, uygun, destekleyici ölçme ve değerlendirme öğrenme için bir gerekliliktir.

Ölçme ve değerlendirme,

- Öğretmenin öğrenciyi tanımasını sağlar.
- Öğrenciye güçlü ve zayıf olduğu alanlar konusunda geri bildirim sağlar.
- Öğrenciye, davranışını nasıl değiştireceği veya geliştireceği konusunda geri bildirim sağlar.

- Öğrencinin hangi dersleri almaya hazır olduğu, hangi tamamlayıcı çalışmalarını yapmasına gerek bulunduğu, kendisine hangi iş veya okula girmenin tavsiye edilebileceği gibi konular hakkında verilecek kararların temelini hazırlar.

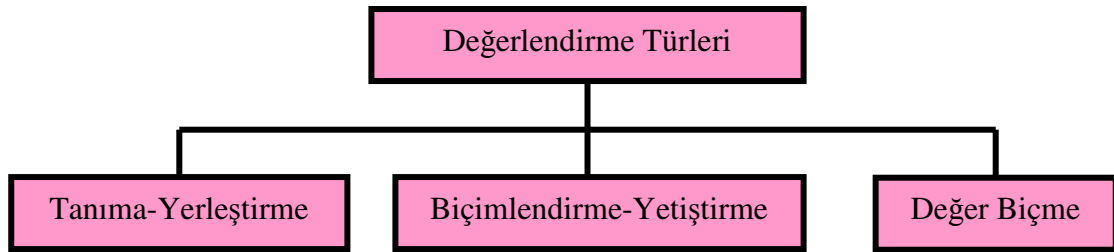
- Öğretmen ve yöneticiye geleceğe ilişkin planlar yapmasında kaynaklık eder.
- Eğitim ve öğretim hizmetinin daha nitelikli yapılmasını sağlar.
- Öğretmenin daha iyi bir şekilde rehberlik yapmasını sağlar.

- Öğretmene kendini tanması ve öğretim yöntemlerinin ne derece yeterli olduğu konusunda geri bildirim sağlar.

- Öğrencinin durumu ve gelişimi hakkında velilerin bilgileneşine olanak sağlar. Böylece velilerin öğretim sürecine katılmalarına yardımcı olur.

Değerlendirme yapılırken, değerlendirmenin içeriğini (Ne ölçülmelidir?), veri toplama metodunu (Hangi değerlendirme araçları kimler tarafından kullanılacak?), değerlendirmenin teknik gerekliliklerini (Değerlendirme geçerli ve güvenilir mi?) ve değerlendirmenin sonuçlarının nasıl kullanılacağını belirlemek gerektirmektedir.

Amaçlarına göre değerlendirme üç grupta toplanabilir (Tekin, 1996).



Tanıma ve yerleştirmeye yönelik değerlendirme

Öğrencilerin bir derste başarılı olabilmeleri için gerekli ön koşul davranışlara sahip olup olmadıklarını belirlemek amacıyla kullanılır. Bu tür bir değerlendirme sonucunda, öğrencilerde giriş davranışları açısından bir yetersizlik tespit edilirse, sorunun çözümü için bir telafi eğitimi planlanır. Derste kazandırılacak davranışlardan bazılarının öğrencilerce önceden edinildiği tespit edilirse, bu davranışlar dersin amaçları arasından çıkarılır. Dersin tüm amaçlarına öğrencilerin ulaşmış olduğu belirlenirse, öğrenciler o dersten muaf tutulurlar.

Öğretim öncesinde yapılan bu tür değerlendirmenin bir faydası da öğrencilerin sahip oldukları bilgi ve becerilere düzeylerine göre uygun bir programa ya da düzeye yerleştirilmelerini sağlamadır.

Biçimlendirme ve yetiştirmeye yönelik değerlendirme

Bir ders saati, bir ünite ya da bölüm sonunda, öğrencilerin o ders ya da üniteadaki öğrenme eksikliklerini ve bu eksikliklere neden olabilecek güçlükleri belirlemek ve gidermek amacıyla kullanılır. Bu tür değerlendirmede elde edilen sonuçlara dayalı olarak not verme ya da başka

amaçlarla öğrenci başarısını değerlendirme yoluna gidilmemelidir. Burada asıl amaç, öğretim ve öğrenmenin verimliliğini artırmaktır. Bir dersin üniteleri arasında öğrenme bakımından öncelik - sonralık ilişkisi yani bir aşamalılık varsa, ilk ünite ya da ünitelerdeki öğrenmenin derecesi, sonraki ünite ya da ünitelerdeki öğrenmeyi belirler. Böyle olduğunda, ilk üniteye öğrenme yetersizliği, onu izleyen diğer ünitelerde de yetersiz öğrenmeyle hatta öğrenme yokluğuyla sonuçlanır. Bu sınavlarda üniteye tüm öğeler yoklanır. Bu amaçla kullanılacak testler, izleme veya ünite testleri olarak da isimlendirilir (Tekin, 1996).

Değer biçmeye yönelik değerlendirme

Öğretim dönemi sonunda veya içinde, programın öngördüğü hedeflere ulaşıp ulaşılmadığına bakılarak öğrenci, öğretmen ve programa ilişkin yargılarda bulunulur. Bu tür ölçme ve değerlendirmeden elde edilecek sonuçlar;

1. Öğrencilere not vermek,
2. Öğrencilerin gelecek derslerdeki başarısını tahmin etmek,
3. Öğrencilere ve öğretmene öğrenmenin yeterliliğine ya da öğretiminin verimliliğine ilişkin dönüt sağlamak,
4. Farklı öğrenci gruplarının başarılarını karşılaştırmak için kullanılır.

Değer biçmeye yönelik değerlendirmede kullanılacak veriler, bir dersin bütününe içerecek biçimde dersin bitiminde (genel sınav) ya da birkaç üniteyi kapsayacak biçimde öğretim dönemi içinde (ara sınav) uygulanan testlerden elde edilir. Bu değerlendirme türünde geniş bir kapsam yoklandığı için, karar verme sürecinde geçerliliği yüksek sonuçlar sağlanır (Tekin, 1996).

Öğrenci, eğitim programlarının ve sisteminin değerlendirmesine ilişkin amaçlar aşağıda sunulmuştur:

	Neden değerlendirme yapılır?	İşlevleri nedir?	Değerlendirme sonuçlarını nasıl kullanacağız?
Öğrenciyi değerlendirme	<ul style="list-style-type: none"> • Öğrencilerin ne bildiğini saptamak (bilgi). • Öğrencilerin ne yapabildiğini ve daha iyi nasıl yapabileceklerini araştırmak (performans). • Öğrencilerin kendi çalışmalarını hakkında ne hissettiklerini bulmak (ilgi, istek, tutum vb.). 	<ul style="list-style-type: none"> • Tanıma: Öğrencilerin neleri öğrenmeye ihtiyaç duyduklarına ilişkin bilgi verir. • Yapılandırma: Öğrencinin süreç içerisindeki gelişimine ilişkin bilgi verir. • Karar verme: Ünite sonunda ya da bir görev sonunda öğrencinin başarılı ya da başarısız olduğuna ilişkin bilgi verir. 	<ul style="list-style-type: none"> • Öğretme tekniklerini geliştirmek için, • Öğrencinin dikkatini zayıf ve güçlü olduğu alanlara çekmek için, • Öğretim programının planlamasında için, • Velilere bilgi vermek için
Eğitim programını değerlendirme	<ul style="list-style-type: none"> • Programın geliştirilmesini sağlamak. • Programın işlerliği hakkında geri bildirim sağlamak. 	<ul style="list-style-type: none"> • Programın başarıya odaklanmasını sağlar. • Hangi eğitim alanlarına daha fazla vurgu yapılmasına ihtiyaç duyulduğunu belirler. • Öğretmenlerin başarılı ve başarısız olan yaklaşımları ve pedagojileri tespit etmelerinde yardımcı olur. 	<ul style="list-style-type: none"> • Programın geliştirilmesi ve yenilenmesinde
Eğitim sistemini değerlendirme (Uluslararası geniş ölçekli değerlendirmeler: PIRLS, TIMSS, PISA vb.)	<ul style="list-style-type: none"> • Eğitim sisteminin verimliliği ve işlerliliği hakkında bilgi sağlamak. 		<ul style="list-style-type: none"> • Öğretim programlarının geliştirilmesinde ve yenilenmesinde

Hangi Ölçme – Değerlendirme Araç ve Yöntemlerini Kullanacağız?

Yeni öğretim programlarında benimsenen ölçme ve değerlendirme yaklaşımının özellikleri aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Sonucun yanı sıra sürece de odaklanma,
2. Bilginin hatırlanmasından ziyade uygulanmasına, yapılandırılmasına ve öğrencilerin üst düzey becerilerini sergilemelerine önem verme,
3. Yazıya dayalı soyut görevlerden çok, gerçek hayata ilişkin, performansa dayalı görevlere önem verme,
4. Örtülü, belirsiz ölçütlerden ziyade açık ve belirgin ölçütleri tercih etme,
5. Sadece öğretimin sonunda değil, öğretimin her aşamasında sürekli ölçme ve değerlendirme etkinlikleri gerçekleştirme,
6. Not vermenin yanı sıra etkili ve zamanında geri bildirim ağırlık verme,
7. Tek yöntemle ölçme yerine çok yöntemle ölçme yapma,
8. Ne kadar öğrenildiğini tespit etmenin yanı sıra nasıl öğrenildiğini de belirleme,
9. Rekabet yerine iş birliğini destekleme.

Eğitimde çeşitli yöntemler ve teknikler kullanılarak ölçme ve değerlendirme yapılır. Günümüzde kullanılan ölçme - değerlendirme yöntem ve tekniklerine aşağıda kısaca değinilmiştir.

Açık Uçlu Sorular

Bu sınavlarda öğrencilere duruma göre bir ya da birkaç soru sorulur. Öğrenciden sorunun cevabını düşünüp hatırlaması ve bulduğu cevabı yazılı olarak ifade etmesi beklenir. Klasik ve kompozisyon türü sorular açık uçludur.

Kişinin özgün ve yaratıcı düşünme gücünü, yazılı anlatım becerisini, belli konulardaki görüşünü, ilgi ve tutumunu ölçmede açık uçlu soru türleri kullanışlıdır. Ayrıca araştırmalar, bu türde hazırlanmış sınavların öğrencileri sürekli ve anlayarak çalışmaya yönelttiğini göstermektedir.

Açık uçlu soruların faydalarının yanı sıra bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Cevaplama işlemi cevaplayıcının, puanlama işlemi ise puanlayıcının çok zamanını alacağından sorulabilecek soru sayısı sınırlıdır. Cevapları tamamen doğru ya da tamamen yanlış olarak sınıflamak mümkün olmadığından, bunların doğruluk derecesini tayin etmek puanlayıcıya düşer. Puanlamada puanlayıcı kanaati, puanlama işleminde hataya neden olur. Cevabı yazılı

olarak ifade etmek zorunlu olduğundan hız vb. değişkenler de puana karışır. Ayrıca açık uçlu soruların güçlük derecesini tayin etmek de zordur.

Bu sınırlılıkları en aza indirmek için, açık uçlu sorular hazırlanırken aşağıdaki esaslara dikkat edilmelidir:

1. Sorular sınırlandırılmalı, genel sorular sorulmamalıdır.
2. Sorular açık ve anlaşılır olmalıdır.
3. Sınavdaki sorular birbirinden bağımsız olmalıdır.
4. Sorular mutlaka belli davranışı yoklayan nitelikte olmalı, kitabın belli yerlerinden aynen alınmış ifadeleri içermemelidir.
5. Uzun ve az sayıda soru yerine, kısa ve çok sayıda soru tercih edilmelidir.
6. İfade ve yazım hataları olmamalıdır.

Doğru- Yanlış Türü Sorular

Doğru-yanlış türü sorularda verilen bir cümlenin, mevcut bilgilere bağlı olarak doğru mu yanlış mı olduğunun belirlenmesi istenir (Haladyna, 1997).

Bu testlerde yalnız iki seçenek olduğundan cevaplayıcının doğru cevabı bulma olasılığı % 50'dir. Bu durum, doğru-yanlış testlerinden alınan puanların geçerliliğini ve güvenilirliğini düşürür (Tekin, 1992). Ancak hem cevaplama hem de puanlama kolaydır ve az zaman alır. Puanlama aynı zamanda objektiftir.

Tanılayıcı dallanmış ağaç tekniğinde temelden ayrıntıya giden bir sıraya göre doğru-yanlış ifadeler seçilerek öğrenciden doğru seçimi yapması istenir. Bu bakımdan bir tür doğru-yanlış testidir.

Eşleştirme Türü Sorular

İki grup hâlinde verilen ve birbirleriyle ilgili olan bilgi öğelerinin, belli bir açıklamaya göre eşleştirilmesini gerektirir. "Kim?, Ne?, Nerede?" gibi soruların cevabını oluşturan olgusal bilgilerin ölçülmesinde daha kullanışlıdır.

Eşleştirmeli sorular hazırlanırken aşağıdaki esaslara dikkat edilmelidir:

1. Eşleştirme soru grubunda yer alan öncüller listesi ile cevaplar listesinin her biri benzer nitelikte hazırlanmalıdır.
2. Bir eşleme takımında öncüllerle cevaplar eşit sayıda olmamalıdır.

3. Cevap listesi, bir kelime listesi ise alfabetik olarak rakam, sayı, tarihten oluşuyorsa büyüklük sırasına göre düzenlenmelidir.

4. Eşleştirme için iyi bir yönerge yazılmalıdır.

Kısa Cevaplı Sorular

Bir kelime, bir sembol ya da en çok birkaç kelime ile cevaplanabilen soru türüne denir. Bu tür sorular bilgi basamağını ölçmek için uygundur. Öğrenci sorunun cevabını kendisi yazar.

Kısa cevaplı sorular iki türdür. Birisi “soru cümlesi”, diğeri “eksik cümle” türündedir.

Kısa cevaplı sorular hazırlanırken aşağıdaki esaslara dikkat edilmelidir:

1. Sorunun ifadesi belirsiz olmamalıdır.
2. Her soru, ölçülmesi planlanan bir kazanımı yoklamalıdır.
3. Sorunun cevabı kesin olmalıdır.
4. Sınavdaki sorular başka sorulara ipucu olmamalıdır.
5. Soru cümlesi, cevaplayanın tanıdığı bir kaynaktan aynen alınmamalıdır.
6. Her soru için bırakılan boşluk aynı uzunlukta olmalıdır.
7. Bir sorunun ifadesinde, sorunun cevabının bulunmasında işe yarayacak ipuçları verilmemelidir. (Örnek: Yer kabuğunun ana maddesi dır.)

Çoktan Seçmeli Sorular

Çoktan seçmeli testler bir sorunun cevabını, verilen seçenekler arasından cevaplamayı gerektiren test türüdür.

Çoktan seçmeli sorulara “madde” de denir. Bir soru, “kök” ve “seçenekler” olmak üzere iki kısımdan oluşur. Kök, sorunun sorulduğu kısımdır. Seçenekler ise soru kökünde sorulan soruya verilen muhtemel cevaplardır. Seçeneklerden sadece bir tanesi en doğru cevaptır. Doğru cevap dışında kalan seçeneklere ise çeldirici denir.

Çoktan seçmeli test soruları hazırlanırken aşağıdaki esaslara dikkat edilmelidir:

1. Sorular sınav kapsamına uygun olmalıdır.
2. Kıyıda köşede kalmış bilgilerden kaçınılmalıdır.
3. Her bir soru, öğrencilerin öğrenmeleri açısından önemli bilgi ve becerileri yoklamalıdır.
4. Çok ayrıntılı veya çok kapsamlı bilgileri içeren sorulardan kaçınılmalıdır.
5. Her bir soru, tek bir kazanıma yönelik olmalıdır.
6. Öğrencinin sorunun cevabını başka bir sorudan bulması engellenmelidir.

7. Cevabı kişiye göre değişen sorulardan kaçınılmalıdır.
8. Şaşırtmaca içeren sorulardan kaçınılmalıdır.
9. Tamamlatma yerine soru türü kullanılmalıdır.
10. Yaş düzeyine uygun kelime kullanılmalıdır.
11. Dil bilgisi ve yazım kurallarına uyulmalıdır.
12. Mümkün olan en kısa anlatım kullanılmalıdır.
13. Ana fikir seçeneklerde değil, madde kökünde verilmelidir.
14. Olumsuz ifadelerden kaçınılmalıdır.
15. Parantez açılmamalıdır.
16. Tek bir doğru seçenek olmalıdır.
17. Doğru cevaplar seçeneklere eşit dağılmalıdır.
18. Seçenekler, belli bir mantığa veya sayısal sıralamaya göre dizilmiş olmalıdır.
19. Seçenekler anlamca birbirini kapsamamalı, bir seçenek dięerini içermemelidir.
20. İçerik homojen olmalıdır.
21. Seçeneklerin uzunlukları eşit olmalıdır.
22. Seçeneklerde “hiçbiri”, “hepsi” ifadeleri kullanılmamalıdır.
23. Doğru cevaba ipucu verilmemelidir.
24. Tüm çeldiriciler mantıklı olmalıdır.
25. Çeldiriciler, öğrencileri yapmaları muhtemel hatalara yöneltici nitelikte hazırlanmalıdır.

Çoktan seçmeli testler ile kısa sürede çok sayıda davranış ve beceri ölçülebilir. Test sorularının tekrar kullanılabilidiği düşünülürse çoktan seçmeli testler daha ekonomiktir. Çoktan seçmeli testlerin puanlanması kolay ve objektiftir (Haladyna, 1997). Ancak çoktan seçmeli testlerin hazırlanmasının uzun zaman ve uzmanlık gerektirmesi, öğrencinin doğru cevabı tahminle de bulabilecek olması bu testlerin olumsuz yönleridir. Seçenek sayısının arttırılması ve güçlü çeldiriciler kullanılmasıyla bu tahminle doğru cevabı bulma olasılığı en aza indirgenebilir. Ayrıca, çoktan seçmeli sorular yazma ve yaratıcı düşünme gibi becerileri ölçmek için uygun değildir; daha çok bilgi, zihinsel beceriler ve yeteneklerin ölçülmesinde kullanılır.

Performans Değerlendirme

Öğrencilerin bilgi ve becerilerini ortaya koyarak oluşturdukları çalışma, ürün ya da etkinliklerin değerlendirilmesi süreci, “performans değerlendirme” olarak ifade edilebilir. Bunun yanında performans değerlendirme, öğrencilerin gerçek yaşam problemlerine akademik bilgilerini uygulayabilme ve bunu problem üzerinde gösterebilmeleri ile ilgilenir, öğrencilerin öğrendiklerini gerçek durumlarda göstermelerini sağlar (Airasian, 1994).

Performans değerlendirmenin belli aşamaları vardır. Bu aşamalar:

- Amacın belirlenmesi: Performans değerlendirmede sürecin mi, sonucun mu yoksa her ikisinin birlikte mi değerlendirileceğine karar verilmelidir.

- Performans ölçütlerinin belirlenmesi: Performansın ölçütleri, öğrencinin bir etkinliği tam ve doğru bir şekilde yapması için göstermesi gereken belli davranışları tanımlar. Performans ölçütlerinin belirlenmesi aşamasında, önce değerlendirilecek performansın belirlenmesi gerekmektedir. Ardından, belirlenen performansın özellikleri tanımlanmalıdır. Bu ölçütlerin sayısının çok fazla olmaması (10-15) gerekmektedir. Bunlar, gözlenebilir davranış veya ortaya çıkacak ürün şeklinde açık ifadelerle belirtilmelidir.

- Performansın ya da ürünün gözlemlenebileceği ortam oluşturma: Öğrencinin performansını doğru ve güvenilir biçimde değerlendirmek için gözlemlerin birden fazla tekrarlanması gerekmektedir. Gözlem sayısı, yapılacak değerlendirmenin önemine ve gözlem için gereken süreye göre belirlenmelidir.

- Performansın puanlanması: Performansın değerlendirilmesi, dereceli puanlama anahtarı, kontrol listesi ve hikâye kayıtlarıyla yapılır. Performans değerlendirmede **puan belirleme** son adımdır. Bu puanlama sistemi performans ölçütlerine dayanmalıdır. Bununla beraber performans değerlendirmenin amacı, puanlamayı etkiler (Airasian, 1994).

Performans değerlendirmenin birçok yararı vardır. Bunlar:

- İnsanların bilgiyi kullanmasını ve gerçek yaşam durumlarına yakın ürünler ortaya koymasını sağlar.

- Performans değerlendirme kaynakları tekrar tekrar kullanılabilir. Örneğin, öğretmenin konuşma becerisinin ölçülmesi için geliştirdiği, konuşma esnasında öğrencilerin uyması gereken ölçütlerin listesi şeklinde hazırlanmış olan bir performans değerlendirme formu; ölçütleri öğrenciden öğrenciye, sınıftan sınıfa veya yıldan yıla değişmeyeceğinden her öğrencinin performansını ölçmek için kullanılabilir.

• Performansın belirli bölümlerine odaklanıldığından öğretmenin her bir parçayı gözlemleyebilmesini ve değerlendirebilmesini sağlar. Örneğin, konuşma süresince bazı öğrenciler izleyiciyle göz iletişimi kurmaz, bazıları çok alçak sesle konuşur, bazıları da fikirlerini sistematik olarak iletmekte zorlanabilir. Öğretmen tek bir değerlendirme aracıyla öğrencinin performansının birçok boyutunu ölçebilir.

• Aynı değerlendirme aracı, öğrencinin zaman içindeki gelişimini bir çizelge olarak kullanarak izleyebilir.

Performansın değerlendirilmesinde aşağıdaki noktalara dikkat edilmelidir.

1. Performans değerlendirmede, öğrencilere ödevi tamamlamaları için verilen süre ödevin niteliğine göre ayarlanmalıdır.

2. Ödev, birçok beceriyi kapsamalıdır.

3. Ödevlerin bazıları bireysel ödevler, bazıları ise grup ödevleri şeklinde verilmelidir.

4. Ödev hem ürüne hem de sürece odaklanmalıdır.

Performans değerlendirmek için performans ödevleri, projeler ve öğrenci ürün dosyaları kullanılır.

a) Performans ve proje ödevleri: Bir konu hakkında derinlemesine inceleme yapılması amacıyla verilen soru veya sorular, ödev veya proje olarak adlandırılmaktadır. Ödev ve proje kavramları çoğu zaman eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Aslında bazı ödevler kapsamına göre proje olarak nitelendirilebilir. Fakat bu iki kavram arasında bazı farklılıklar olması nedeniyle bu kavramlar ayrı ayrı ele alınmalıdır.

Performans ödevleri, öğrencinin sahip olduğu bilgi ve becerileri günlük yaşamla da ilişkilendirerek ortaya koymasını gerektiren kısa dönemli çalışmalardır. Performans ödevi, öğrencilerin bilgi ve becerilerini gerçek yaşam durumlarına uygun olarak kullanmalarını gerektirir. Çok çeşitli konularda performans ödevi verilebilir. Aşağıda, bunlara bazı örnekler verilmiştir:

- Bir konu hakkında yazı yazma (makale, anı vb.)
- Sergi oluşturma,
- Başka zamanlarla, yerlerle veya kültürlerle ilgili hayalî bir mizansen oluşturma,
- Aynı grafikleri farklı ölçülerde çizme,
- Bir tarzdaki grafiği başka tarza dönüştürme,
- Bir yolculuk için -verilen zaman ve bütçe sınırlamalarıyla- yolcu rehberi geliştirme,
- Bir haritadan sonuçlar çıkarma,

- Bilimsel gözlemlerini tablo oluşturarak belirtme,
- Bilimsel bir olayı sözel ve görsel olarak betimleme,
- Müzik veya resim çalışmalarını, ait oldukları döneme veya kültüre göre sınıflandırma.
- Bir konuyla ilgili afiş, poster, broşür vb. hazırlama,
- Bir oyun, piyes vb. yazma ve sergileme,
- Herhangi bir şey için bir sınıflama şeması geliştirme, kategorileri açıklama ve doğruluğunu savunma,
- Deney yapma,
- İki çalışmayı (resim, müzik parçası, dans veya oyun) yarattıkları ruh hâli açısından karşılaştırma,
- Bir tiyatro oyununa eleştiri yazma,
- Bir oyun için sahne ve kostüm hazırlama,
- Bir ev planı çizme,
- Geniş bir grubu doyurmak için gerekli olan yiyecek miktarını hesaplama,
- Bir müzik parçası besteleme,
- Bir müzik parçası çalma,
- Bir dans sergileme,
- Bir editöre çevre sorunları hakkında bir mektup yazma,
- Tanıdığı bir kişinin biyografisini yazma,
- Tüketici tercihlerine ilişkin bir oylama yapıp sonuçları grafikte ifade etme, sonuçları tartışma,
- Mahallelerinin bir haritasını, krokisini çizme vb.

Projeler, geniş içerikli ve uzun süreli performans ödevleridir. Proje çalışmaları, ünitelerde yer alan kazanımları kapsayan ayrıntılı ödevlerdir. Bireysel ya da grup olarak yapılabilir. Proje konusu, öğrenci tarafından veya öğretmenin hazırlayacağı listeden seçme yoluyla belirlenebilir. Öğrenci, projenin amacını, izlenecek yolları, kullanılacak malzemeleri ve karşılaşılabilecek durumları önceden planlar. Gerektiğinde öğretmeninden yardım alabilir.

Proje sürecinin olumlu yanları aşağıdaki gibi sıralanabilir;

- Proje geliştirme süreci uzun, kompleks ve zorlu bir süreç olacağından, bu ödevler, öğrencilerin yaratıcılık, araştırma, iletişim gibi üst düzey zihinsel becerilerini geliştirir.
- Projenin tasarımından ortaya konulmasına kadar geçen süreç, aynı zamanda bilimsel süreç basamaklarını da içereceğinden, bilimsel süreç becerilerinin gelişmesine de yardımcı olur.

- Proje çalışması, öğrencilerin grupla çalışma becerisinin geliştirilmesini sağlar.
- Proje süreci öğrencileri teknolojiyi aktif olarak kullanmaya yönlelteceğinden, öğrencilerin teknolojiyi kullanma becerisi kazanmalarına yardımcı olur.
- Proje çalışmasında bilgi öğrenciye doğrudan verilmediği için, öğrenciler proje konularında yaparak, yaşayarak, inceleyerek bilgi kazanırlar. Bu nedenle yapılandırmacı öğrenme kuramı için uygun yöntemlerden birisidir.

b) Öğrenci Ürün Dosyası (Portfolyo):

Ürün dosyası, öğrencinin çalışmalarının toplandığı bir dosyadır. Bu dosya, öğrencinin, yüksek kalitede bir düzen içinde oluşturulmuş anlamlı ödevlerini içerir ve öğrencinin en iyi çalışmalarının bir yansımasıdır (Haladayna,1997).

Ürün dosyasına, öğrencinin haftalık veya günlük yaptığı çalışmalarının içinden seçilen örnekleri ve öğretmenin yaptığı sınav evrakları, resimler, fotoğraflar, boyama çalışmaları, ses veya görüntü kayıt kasetleri, proje çalışmaları, performans ödevleri, kontrol listeleri, dereceli puanlama anahtarları, velilerden gelen bilgiler, araştırma soruları, kavram haritaları, öğrenci görüşlerini yansıtan formlar vb. konulabilir.

Çeşitli amaçlarla öğrenci ürün dosyası hazırlanabilir. Amaçlarına göre öğrenci ürün dosyaları “sergileme tipi”, “belgeleme tipi”, “sınıf tipi” ve “değerlendirme tipi” ürün dosyaları olarak sınıflandırılabilir. Ölçme ve değerlendirme amacına uygun olanı ise “değerlendirme tipi” dosyalardır.

Değerlendirme amaçlı öğrenci ürün dosyası kullanımı, içeriğin belirlenmesi ve değerlendirilmenin yapılması olmak üzere iki aşamalıdır.

Öğrenci ürün dosyası içeriğinin belirlenmesi aşamasında, dosyanın amacı ile dosyaya alınacak çalışmaların seçiminde değerlendirilmesinde kullanılacak ölçütler belirlenir.

Amacın belirlenmesi: Öğretmenin öğrenci ürün dosyasını ne amaçla kullanacağına karar vermesi gerekir. Öğrenci ürün dosyaları;

- Öğrencilerin performansları hakkında velilerine bilgi vermek,
- Öğrencilerin zaman içerisindeki gelişimlerini görmek,
- Bir sonraki sene öğrencilerin öğretmeni olacak olan öğretmene öğrencilerin tipik performans kayıtlarını sağlamak,
- Ders programı üzerinde daha çok durulması (geliştirilmesi) gereken konuları belirlemek,
- Öğrencileri notla değerlendirmek

gibi amaçlarla kullanılabilir.

Öğrencilerin belli bir dersteki bir konuyla ilgili örnek çalışmalarını göstermeyi amaçlayan öğrenci ürün dosyasının kapsamı, öğrencinin kompozisyon yazma veya sözlü okuma çalışmalarını gösteren bir öğrenci ürün dosyasına oranla daha geniş olacaktır. Eğer öğrenci ürün dosyası, öğrencinin konuyla ilgili en iyi çalışmalarını gösterme amaçlı ise, öğrencinin yaptığı çalışmalara yönelik yeni uygulamalar toplandıkça öğrenci ürün dosyasının içeriği değişecektir; ancak, öğrenci ürün dosyasının amacı ne olursa olsun sürecin değerlendirilmesi için öğrencinin yaptığı ilk uygulamalar öğrenci ürün dosyasında saklanacaktır (Airasian, 1994).

Ürün dosyasında bulunacak çalışmaların seçiminde kullanılacak ölçütlerin belirlenmesi: Amaca bağlı olarak hangi tür çalışmaların nasıl seçileceği, kimler tarafından toplanacağı, kimlerin karar vereceği, hangi sıklıkta toplanacağı ve nasıl değerlendirileceği önemlidir. Özellikle dosyaya girecek olan çalışmaların belirlenmesi sürecinde, öğrencilerin katılımının sağlanması onlardaki sorumluluk ve sahiplenme duygusunu geliştireceği için önemlidir (Kuh, 1994).

Ürün dosyasındaki çalışmalara ait değerlendirme ölçütlerinin belirlenmesi: Dosya içerisinde, istenen çalışmaların örnekleri, yaratıcı çalışmalar, deneysel veriler, orijinal modeller, hikâyeler ve makaleler gibi çalışma ürünleri vb. yer alabilir. Bu ürünlerden hangilerinin değerlendirileceğinin belirlenmesi ve sınırlandırılması önemlidir. Gerek dosyada yer alacak çalışmaların gerekse bunların içinden değerlendirilecek ürünlerin seçiminde, öğretmenler öğrencilere aşağıdakilere benzer biçimde sorular yöneltebilirler:

- Bu çalışma neyi ifade ediyor?
- Bu bölümü, çalışmanı neden ürün dosyasına koymak istiyorsun?
- Neyi iyi yaparsın? En iyi yaptığın şey ne?
- Hangi konuda çok iyi / başarılı olduğunu düşünüyorsun?
- Hangi bölümler, kısımlar geliştirilmeli?
- Tekrar denesen neleri değiştirdin, ekledin?
- Neden bu çalışmayı seçtin? (Bu çalışmada en çok neyi beğendin? Burada senin için önemli olan ne? Bu yaptığın çalışmaları en iyi ifade eden örnek mi?)

Ayrıca öğretmen, her çalışmanın üzerine (yargılamamak kaydıyla) düşüncesini gösteren, çalışmayı tanımlayan, etkinliğin nasıl başladığını açıklayan, parçanın neden seçildiğini anlatan, ders işleme hedefleri açısından çalışmanın ne anlam taşıdığını açıklayan notlar yapıştırabilir.

Performansın değerlendirilmesinde dereceli puanlama anahtarları (Rubric), kontrol listeleri, görüşme ve gözlem formları, öz değerlendirme formları, akran değerlendirme formları, grup değerlendirme formları vb. kullanılabilir.

Dereceli Puanlama Anahtarı: Gözlemlere ait puanları tanımlanmış kategorilerden (ölçüt ya da ölçütler) uygun düşen boyuta kaydetmemizi sağlayan bir değerlendirme aracıdır (Haladyna,1997). Dereceli puanlama anahtarı 3 bölümden oluşur:

1) Değerlendirme ölçütleri: Kabul edilebilir cevapları kabul edilemez cevaplardan ayırmak için kullanılır. Örneğin, öğretmenler yazılı kompozisyonları değerlendirirken organizasyon, yapısal içerik, kelime seçimi vb. gibi değerlendirilebilir ölçütler kullanırlar.

2) Ölçüt tanımlamaları: Öğrencilerin değerlendirilmek istenen cevaplardaki nitelik farklılıklarını tanımlama yolunu ifade eder. Örneğin, bir kompozisyonda organizasyon değerlendirilecekse bu ölçütlerden en yüksek puanı alan öğrencinin kompozisyonu organizasyon açısından hiç hata içermemelidir.

3) Puanlama stratejisi: Puanlama, bütünsel ya da analitik biçimde olabilir. Bunlardan hangisinin kullanılacağı değerlendirmenin amacına bağlıdır. Verilecek olan karar, grupları yerleştirme, seçme veya derecelendirme gibi genel bir kararsa, bütünsel puanlama daha uygun olacaktır. Bu tür kararları verebilmek için, öğretmen tek ve ortalama bir puanlama ile bütünsel değerlendirme yolları aramak zorundadır. Öte yandan, değerlendirmenin amacı, öğrencilerin karşılaştığı zorlukları belirlemek ya da bireysel performans değerlendirme ölçütlerine göre öğrenci gelişimini öğrenmekse, her performans ölçütünün ayrı ayrı değerlendirildiği analitik puanlama uygundur. Her iki durumda da performans ölçütleri, uyarlanan puanlama ve oranlama yaklaşımına yön verir (Airasian,1994). Öğretmenler, öğrencilerinin öğrenme ürünlerini toplam puan olarak değerlendirmek istediklerinde bütünsel puanlama stratejisini kullanırlar. Bütünsel puanlama ölçeği, süreçten çok sonuçla ilgilidir, sonuca ulaşmak için aşılın bireysel basamaklarla değil, toplam performans ya da sonuçla ilgilenir. Öğretmenler, öğrencilerinin çalışmalarının ya da ürünlerinin farklı boyutlarını farklı puanlayarak değerlendirmek istediklerinde ise analitik puanlama stratejisini kullanırlar. Analitik puanlama ölçeği, değerlendirme sürecinin farklı aşamalarında aranan cevapları puanlamada işe yarar.

Aşağıda araştırma becerisi için “analitik dereceli puanlama anahtarı” örneği verilmiştir.

ÖLÇÜTLER	PUAN		
	1	2	3
Kaynakların sayısı	Ulaşılan kaynaklar yetersiz.	Ulaşılan kaynaklar kısmen yeterli.	Ulaşılan kaynaklar yeterli.
Tarihsel Doğruluk	Çok fazla yanlış var.	Çok az yanlış var.	Açık bir yanlış yok.
Organizasyon	Bilgilerin düzenlenmesi, akıcı ve etkili değil.	Bilgilerin düzenlenmesi, kısmen akıcı ve etkili.	Bilgilerin düzenlenmesi, yeterince akıcı ve etkili.
Bibliyografya	Kaynakların çok azı etkili kullanılmış.	Kaynakların çoğu etkili kullanılmış.	Tüm kaynaklar, etkili kullanılmış.

Aşağıda sözlü sunum becerisi için “bütüncül dereceli puanlama anahtarı” örneği verilmiştir.

Mükemmel (4) <ul style="list-style-type: none">• Genellikle göz teması kuruyor.• Ses seviyesi her zaman uygun.• Sunum boyunca istekli.• Özet tamamen doğru.
Yeterli (3) <ul style="list-style-type: none">• Genellikle göz teması kuruyor.• Ses tonu genellikle uygun.• Sunumun genelinde istekli.• Özette bir veya iki hata var.
Gelişmekte (2) <ul style="list-style-type: none">• Bazen göz teması kuruyor.• Ses tonu bazen uygun.• Sunumda ara sıra isteklilik gösteriyor.• Özette bazı hatalar var.
Yetersiz (1) <ul style="list-style-type: none">• Nadiren göz teması kuruyor veya hiç göz teması kurmuyor.• Ses tonu uygun değil.• Sunumda nadiren isteklilik gösteriyor.• Özette çok fazla hata var.

Hazırlanan dereceli puanlama anahtarı ödevlerle birlikte öğrencilere verilmelidir. Öğrenci çalışmasının hangi ölçütlere göre değerlendirileceğini önceden bilmelidir.

Kontrol Listeleri: Gözlenen performansın ya da ürünün belirlenen performans ölçütlerine ne derece uyumlu olduğu, kontrol listeleri kullanılarak belirlenebilir. Kontrol listeleri, öğrenciden beklenen davranışın özelliklerine ilişkin detaylı bilgileri içeren ve öğrenci performansının eksik noktalarını belirleme amacıyla kullanılan araçlardır (Airasian,1994).

Kontrol listelerinde **var** veya **yok**, **evet** veya **hayır** şeklinde puanlanabilen bir dizi davranış, özellik veya nitelik bulunur. Kontrol listeleri, genellikle daha küçük parçalara ayrılabilen ve karmaşık davranışları belirlemek için uygundur. Örneğin, kurbağayı kesmek vb. bir deney yapmak gibi bir dizi hareketi gerektiren davranışlar kontrol listesinde açıkça belirtilip sıralanabilir. Bazı değerlendirme listeleri, öğrencinin görevi (etkinliği) yerine getirirken sık yaptığı hataları da gösterebilir. Bu durumda +1 gibi bir puan her bir olumlu davranış için , “-1” gibi bir puan her bir hata için, “0” ise davranışın gözlenemediği durumlar için verilir. Kontrol listeleri, “evet-hayır” ; “var-yok” veya “0-1” şeklinde değerlendirilir. Bu listeler, davranışın gözlemci tarafından gözlemlenme fırsatının olmadığı durumları belirten ifadelerin eklenmesiyle davranışın gözlenemediği durumları da belirleme şansı verir (Kubiszyn ve Borich, 2003).

Kontrol listeleri kullanırken bazı olumsuzluklar da ortaya çıkabilir. Bunlardan ilki, öğretmene davranış ile ilgili gözlemlendiği ya da gözlemlenmediği şeklinde iki ölçüt sunmasıdır. Kontrol listelerinin bir başka dezavantajı da öğrencinin performansının belli bir puanlama sistemine göre değerlendirilmesidir. Bu teknik, her ne kadar öğrencilerin öğrenme davranışlarını “güçlü” ve “zayıf” şeklinde belirlemeye yarasa da öğretmen performansı belli bir puan ile değerlendirmek zorunda kalır ve performans sürecini kaydedemez (Airasian,1994).

Aşağıda sözlü sunum becerisine yönelik kontrol listesi yer almaktadır.

Öğrencinin Adı ve Soyadı:		Tarih:	
Ölçütler	Evet	Hayır	
Dinleyiciyle göz teması kuruyor.			
Beden dilini etkili kullanıyor.			
Anlaşılır bir tonda konuşuyor.			
Yerinde vurgulamalar yapıyor.			
Akıcı konuşuyor.			
Gereksiz sesler çıkarmıyor.			
Düzgün ifadeler seçiyor.			
Gereksiz tekrar yapmıyor.			
Düşüncelerini ifade edebiliyor.			
Bilgiyi organize edebiliyor.			
Sonuç bölümünde özetleyebiliyor.			

Derecelendirme Ölçekleri:

Kontrol listeleri, performansa ilişkin belirli ölçütlerin karşılanıp karşılanmadığıyla ilgili olan sınırlı durumlarda değerlendirme için uygun seçimdir; fakat performans düzeylerini tanımlayan bir yapıya sahip değildir. Derecelendirme ölçekleri ise ölçülen özelliğe ilişkin performansı seviyeleriyle birlikte tanımlayabilir ve ölçütlerin ne dereceye kadar karşılandığını görmeye olanak sağlar (Moskal, 2000).

Aşağıda sözlü sunum becerisine yönelik derecelendirme ölçeği yer almaktadır.

Açıklama: Aşağıdaki ifadelerin gerçekleştirilme düzeylerini ifadenin karşısında bulunan yere çarpı (x) koyarak işaretleyiniz.

Öğrencinin Adı ve Soyadı:		Tarih:			
ÖLÇÜTLER	DERECELER				
	Çok iyi (4)	İyi (3)	Orta (2)	Zayıf (1)	
1. Dinleyiciyle göz teması kuruyor.					
2. Beden dilini etkili kullanıyor.					
3. Anlaşılır bir tonda konuşuyor.					
4. Yerinde vurgulamalar yapıyor.					
5. Akıcı konuşuyor.					
6. Gereksiz sesler çıkarmıyor.					
7. Düzgün ifadeler seçiyor.					
8. Gereksiz tekrar yapmıyor.					
9. Düşüncelerini ifade edebiliyor.					

Gözlem Formları: Çıktıların görülebildiği bazı alanlarda bu yöntem oldukça önemlidir. Gözlemler, öğrenciler hakkında doğru ve çabuk bilgiler sağlar. Öğretmen öğrencilerin;

- Soru ve önerilere verdikleri cevapları,
- Sınıf içi tartışmalara katılımlarını,
- Grup çalışmalarına ve tartışmalarına katılımlarını,
- Öğretme ve öğrenmeyle ilgili yaptığı görevler ile sunulan materyallere verdikleri öğrencinin gösterdiği tepkiyi gözlemler.

Aşağıdaki hususlara dikkat edilmesi, öğretmenlere gözlem yapmada kolaylık sağlayacaktır:

1. Bütün öğrenciler için aynı ölçütler kullanılmalıdır.
2. Her öğrenci birkaç kez gözlemlenmelidir.
3. Her öğrenci değişik durumlarda ve farklı günlerde gözlemlenmelidir.
4. Her öğrenci değişik özelliklere, becerilere ve davranışlara göre değerlendirilmelidir.

Öz Değerlendirme

“Bireysel veya kendini değerlendirme” olarak da adlandırılabilir. Öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini, özellikle başarı düzeylerini ve öğrenme sonuçlarını yargılaması olarak açıklanabilir. Temel amaç, öğrencilerin öz değerlendirme becerilerini geliştirmektir. Çünkü yaşam boyu öğrenme, bireylerin yalnızca bağımsız çalışmalarını değil, aynı zamanda kendi başarı durumlarını ve gelişimlerini değerlendirmelerini zorunlu kılar. Değerlendirme süreci, öğrencinin öğrenmeye yaklaşımı, yaşadığı öğrencinin güçlü ve zayıf yönleri ve becerileri hakkında değerlendirme yapmasını sağlar. Öğrencinin kendi düşüncelerini kontrol edebilmesini sağlar, planlama ve problem çözme becerisini geliştirir.

ÖZ DEĞERLENDİRME ÖRNEK FORMU

ÖLÇÜTLER	Evet	Hayır
Yönergeyi okudum		
Konumu zamanında belirledim.		
Çalışma takvimimi oluşturdum.		
Görevlerimi zamanında belirledim.		
Çeşitli kaynaklardan bilgi topladım.		
Çalışmamı yazılı rapor haline getirdim.		
Raporumda yazım ve noktalama kurallarına uydum.		
Türkçeyi doğru ve etkili kullandım.		
Raporumu zamanında teslim ettim.		

ÖRNEK GRUP ÖZ DEĞERLENDİRME FORMU

Grubun adı:

Gruptaki öğrencilerin adları:

Açıklama: Grubunuzun çalışma sırasında aşağıdaki formda belirtilen ölçütlere uyup uymadığını kontrol ederek dinleyiniz. Çalışma süresince ölçütlere; tamamen uyduysanız; 5 puan, sık sık uyduysanız; 4 puan, bazen uyup bazen uymadıysanız; 3 puan, nadiren uyduysa; 2 puan, hiçbir zaman uymadıysanız; 1 puan veriniz.

ÖLÇÜTLER VE ÖLÇÜT TANIMLAMALARI	5	4	3	2	1
Araştırma planı yaptık.					
Görev dağılımı yaptık.					
Araştırmada çeşitli kaynaklardan yararlandık.					
Etkinlikleri birlikte hazırladık.					
Görüşlerimizi rahatlıkla söyledik.					
Grupta uyum içinde çalıştık.					
Birbirimizin görüşlerini ve önerilerini dinledik.					
Grupta birbirimize güvenerek çalıştık.					
Grupta birbirimizi takdir ettik.					
Çalışmalarımız sırasında birbirimizi cesaretlendirdik.					
Sorumluluklarımızı yerine getirdik.					
Çalışmalarımızı etkin bir biçimde sunduk.					

Aşağıdaki soruları grubunuza göre cevaplayınız.

Çalışmalar sırasında karşılaştığımız en büyük sorun ;

.....

Sorun nereden kaynaklanıyordu?

.....

.....

.....

Grubumuzun en iyi olduğu alan;

.....

.....

.....

Grup olarak daha iyi olabilirdik; fakat

.....

.....

Akran Değerlendirme

Bir grup içinde yer alan bireylerin akranlarını değerlendirmeleridir. Bu değerlendirme sırasında öğrencilerin becerileri de geliştirilir. Akran değerlendirme, öğrencilerin kendilerine olan güvenlerinin artmasını sağlar. Kişinin, öğretmen dışında başka birinden de dönüt almasına yardımcı olur. Değerlendirmeye temel oluşturan beceriler ve ölçütlerin saptanması konusunda öğrenciye bakış açısı sağlar. Fakat bu değerlendirmenin de bazı sakıncaları vardır. Örneğin, akranlar arasında arkadaşlık durumu, onların birbirlerine gerektiğinden fazla veya gerektiğinden düşük puan vermesine neden olabilir. Aynı zamanda öğrenciler kendi aralarında anlaşarak birbirlerine yüksek puan verebilirler. Fiziksel güçten kaynaklanan nedenlerden dolayı akranlar yüksek puanlama yapabilirler. Ayrıca akranlar öğretmen kadar bilgili ve bilinçli değildir.

Akran değerlendirmede değerlendirme aracı kontrol listeleridir. Değerlendirme yapılırken, öğrencilerin yanlış davranışlarını önlemek için, öğrencilere ölçütlerin verilmesi yararlı olur. Aşağıda akran değerlendirme örnek formu yer almaktadır.

BECERİLER	DERECELER		
	Her zaman	Bazen	Hiçbir zaman
Grup üyeleri görev dağılımı yapmış.			
Herbiri görevini yerine getirmiş.			
Grup üyeleri uyum içinde çalışmış.			
Farklı kaynaklardan yararlanılmış.			
Grup üyeleri birbirlerine karşı saygılı.			
Çalışmada ortak bir görüş oluşturulmuş.			

Aşağıda öğretmenin kullanacağı ölçme değerlendirme araç ve yöntemleri tablo halinde verilmiştir. Öğretmen, ölçme araç ve yöntemlerini seçerken fiziki olanaklara, sınıf mevcuduna, dersin türüne, dersin kazanımına, sınıf seviyesine vb. uygun olan araç ve yöntemleri seçmelidir.

ÖLÇME-DEĞERLENDİRME ARAÇ VE YÖNTEMLERİ	NEDİR?	YARARLARI NELERDİR? / NE AMAÇLA KULLANILIR?	SINIRLILIKLARI / OLUMSUZ YÖNLERİ NELERDİR?	UYARI
ÖZ DEĞERLENDİRME	Bir konuda bireyin belli ölçütler çerçevesinde kendini değerlendirmesidir.	Öğrencilerin öğrenme süreçlerine aktif olarak katılmalarını, kendilerini sürecin bir parçası olarak görmelerini sağlar. Ayrıca öğrencilerin kendi güçlü ve zayıf yönlerini tanımalarına, kendilerine dışarıdan bakma becerilerinin gelişmesine katkıda bulunur.	Öğrenciler kendilerini değerlendirirken yanlı davranabilirler.	Öz değerlendirmeden, grup ve akran değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar öğrencilere not vermede kullanılmamalıdır.
AKRAN DEĞERLENDİRME	Öğrencilerin belli ölçütler çerçevesinde birbirlerini değerlendirmesidir.	Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunurken eleştirilere karşı hoşgörülü olmayı öğrenmelerine de yardımcı olur.	Yakın arkadaşlarına gerekenden fazla, yakın olmadıkları arkadaşlarına ise gerekenden düşük puan verebilirler. Ayrıca akranlar kendi aralarında anlaşarak birbirlerine yüksek puan verebilirler.	
PERFORMANS ÖDEVLERİ	Öğrencilerin sahip oldukları bilgi ve becerileri günlük yaşamla da ilişkilendirerek ortaya koymalarını gerektiren kısa süreli çalışmalardır.	*İnsanların bilgiyi kullanmasını ve gerçek yaşam durumlarına yakın ürünler ortaya koymasını sağlar.	*Uzun süreli ve evde yapılan çalışmalar olduğu için, çalışmanın öğrenciye ait olup olmadığından emin olunamaz.	Çalışmaya uygun olarak hazırlanmış dereceli puanlama anahtarlarının ve derecelendirme ölçeklerinin kullanılması önerilir ancak bu araçlarla birlikte kontrol listeleri, gözlem formları, öz - grup ve akran değerlendirme formlarının kullanılmasında fayda vardır.
PROJE ÖDEVLERİ	Geniş içerikli, uzun süreli performans ödevleridir.	*Performans değerlendirme kaynakları tekrar tekrar kullanılabilir. *Performansın belirli bölümlerine odaklanıldığından,	*Ödevler, öğrencinin sahip olduğu olanaklar düşünülerek hazırlanmadığında adil olmayan durumlar ortaya çıkabilir.	
ÖĞRENCİ ÜRÜN DOSYALARI	Öğrencinin herhangi bir öğrenme alanındaki çaba, başarı ve gelişimini kanıtlayan, belirli bir zaman dilimindeki (bir dönem, bir yıl) çalışmalarının, organize edilmiş sistemli bir koleksiyonudur.	öğretmenin her bir parçayı gözlemleyebilmesini ve değerlendirebilmesini sağlar. *Aynı değerlendirme aracı kullanılarak öğrencinin zaman içindeki gelişimi bir çizelge dâhilinde izlenebilir. *Üst düzey zihinsel becerilerin gelişmesine yardımcı olur. Ayrıca grupta çalışma, teknolojiyi kullanma, iletişim vb. becerilerinin gelişmesine de katkıda bulunur.	*İçerik önceden belirlenmezse ürün dosyası nitelikli veya nitelsiz birçok çalışmayı içerebilir. *Kalabalık sınıflarda dosyaların saklanması ve değerlendirilmesi sorun olabilir. *Bazı ürünler evde hazırlandığından çalışmanın öğrenciye ait olup olmadığından emin olunamaz.	

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARLARI	Bir ürünün, çalışmanın, etkinliğin ya da cevabın niteliğinin değerlendirmesinde kullanılan puanlama rehberidir.	*Öğretmenin öğrencilerden beklentilerini somut ve anlaşılır hâle getirir. *Öğrencilerin kendilerinden beklenenin ne olduğunu bilmelerini ve kabul edilebilir bir performans görevinin hangi ölçütleri karşılaması gerektiğini anlamalarını sağlar.	Hazırlanması uzmanlık gerektirir ve zaman alır.	
DERECELENDİRME ÖLÇEKLERİ	Ölçülen özelliğe ilişkin performansı çeşitli düzeyleriyle tanımlayabilen ve ölçütlerin ne dereceye kadar karşılandığını görmeye olanak sağlayan araçlardır.	* Öğretmenin öğrencilerden beklentilerini somut ve anlaşılır hâle getirir. *Hazırlanması kolaydır. *Birçok davranışın ölçülmesinde kullanılabilir.	*Gözlem zaman alır, öznel algılar, değer yargılar ve duygular gözlem sonuçlarını etkileyebilir.	
KONTROL LİSTELERİ	Öğrenciden beklenen davranışın özelliklerine ilişkin detaylı bilgileri içeren ve öğrenci performansının eksik noktalarını belirlemek amacıyla kullanılan araçlardır.	*Öğrencinin veya öğretmenin gözlemlerini önceden belirlenen ölçütlere göre yapmalarına olanak sağlar. *Öğrencinin performansı hakkında, eksik noktaların belirlenip, telafi edilmesi adına, detaylı bilgiler içerir. *Performans ölçütlerini belirttiği için, beklenen davranışın özelliklerine dair bilgiler verir. *Kontrol listesi, birçok kez kullanılabilir, farklı ya da aynı öğrencinin davranışını gözlerken bir önceki ile karşılaştırılabilir.	*Öğretmeni bir davranışla ilgili, sadece gözlemlenen veya gözlemlenemeyen şekilde, iki ölçüte göre karar vermeye zorlar. *Performans sürecine ilişkin ayrıntı bilgi elde edilemez.	
KAVRAM HARİTALARI	Ünitede veya konuda geçen kavramların birbiriyle ilişkilerinin yansıtıldığı haritalardır.	*Öğrenmeyi kolaylaştırma, öğrenme sürecini kontrol etme, kavram yanılgılarını ortaya çıkarmak amacıyla kullanılır. *Öğrenmeyi anlamlı kılar *Tekrar tekrar kullanılabilir.	*Hazırlanması zordur.	
AÇIK UÇLU SORULAR	Öğrencinin sorunun cevabını düşünüp hatırlaması ve bulduğu cevabı yazılı olarak ifade etmesini gerektiren sorulardır.	*Hazırlanması kolaydır. *Üst düzey düşünme becerilerin ölçülmesinde, öğrencilerin kavramları bir bütün olarak kavrama yeteneklerinin ve yazılı anlatım becerilerinin ölçülmesinde kullanılır.	*Puanlanması zaman alır ve öğretmenin öznel yargıları puanlamaya karışabilir. *Açık uçlu sorularla hazırlanan bir sınavda sınırlı sayıda soru sorulabileceğinden kapsam geçerliği düşüktür.	

KISA CEVAPLI SORULAR	Öğrencilerin bir sayı, kelime veya cümle ile cevaplayabilecekleri sorulardır.	*Hazırlanması ve puanlanması kolaydır. *Geniş bir kapsam örneklenebilir.	Üst düzey becerilerin ölçülmesinde yetersiz kalır.	
ÇOKTAN SEÇMELİ SORULAR	Bir sorunun cevabını, verilen seçenekler arasından bulmayı gerektiren sorulardır.	*Kısa sürede çok sayıda davranış ve beceri ölçülebilir. *Puanlanması kolay ve nesneldir. Daha çok bilgi, zihinsel beceriler ve yeteneklerin ölçülmesinde kullanılır.	*Özellikle üst düzey zihinsel becerilerin ölçülmesine yönelik çoktan seçmeli soruların hazırlanması zordur. *Yazılı anlatım vb. becerilerinin ölçülmesine olanak sağlamaz.	
EŞLEŞTİRMELİ SORULAR	İki grup hâlinde verilen ve birbirleriyle ilgili olan bilgi öğelerinin, belli bir açıklamaya göre eşleştirilmesini gerektiren soru tipleridir.		*Üst düzey becerilerin ölçülmesinde yetersiz kalır.	
DOĞRU YANLIŞ SORULARI	Verilen bir cümlenin, mevcut olan bilgilere bağlı olarak doğru mu yanlış mı olduğunun belirlenmesini gerektiren sorulardır.	*Puanlanması kolay ve nesneldir.	*Yazılı anlatım vb. becerilerinin ölçülmesine olanak sağlamaz.	

Ölçme ve Değerlendirme Uygulamalarına İlişkin Açıklamalar

1. Eğitim ve öğretim sürecinin başlangıcında, öğrencilerin derslere ilişkin hazır bulunuşluk düzeyleri belirlenmelidir. Örneğin, öğrencilerin okuma düzeyleri, matematik dersinde bir önceki sınıfta konuların ne kadarının kazanıldığı, ilköğretim birinci sınıfa başlayan öğrencilerin okula ne kadar hazır bulunduğu vb. belirlenmelidir.

2. Değerlendirmenin niçin yapılacağı belirlenmelidir. Örneğin, öğrencilerin öğrenme eksikliklerini ve öğrencilerin hazır bulunuşluk düzeylerini belirlemek, öğretimi değerlendirmek vb.

3. Değerlendirme yapılırken öncelikle hangi araçların kullanılacağına belirlenmesi gerekmektedir. Kullanılacak araçlar belirlenirken, değerlendirmenin hangi amaçla yapılacağı ve uygulamanın ne kadar süreceğine dikkat edilmelidir.

4. Değerlendirme sürecine öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır. Öğrencilerin değerlendirme sürecine katılımı, öğrencinin kendini değerlendirmesi (öz değerlendirme) ve akranlarını değerlendirmesi (akran değerlendirme) ile mümkün olur.

5. Öğretim süreci içerisinde özellikle süreç değerlendirmesi amacıyla kullanılacak ölçme araçları (performans ve proje ödevleri, öğrenci ürün dosyaları, öz değerlendirme ve akran değerlendirme vb.) sınıflarda ilk defa uygulanıyorsa, öğrencilere ve velilere, yararları ile uygulama süreci gibi uygulamayla ilgili durumlar açıklanmalıdır. Örnek uygulamalar yapılmalıdır. Öğrenci ürün dosyası uygulanmasından önce uygulamanın yararları, uygulanma süreci, öğrencilerin, velilerin ve öğretmenin görevlerinin neler olacağı, öz değerlendirme uygulamalarının ne tür yararlar sağlayacağı açıklanmalıdır.

6. Öğrencilerin üst düzey düşünme becerilerini ölçmek için performans ödevlerini kullanılabilir. Performans ödevlerini hazırlarken öğrencilerin eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, yazma, yorumlama, değerlendirme, karşılaştırma vb. becerilerini ölçmeye ve öğrencilerin ödevlerini hazırlarken bu becerileri kullanabileceği durumlara dikkat edilmelidir.

7. Performans ödevleri hazırlanırken yönerge bölümlerinin öğrenciye rehber olacak nitelikte hazırlanmasına dikkat edilmelidir. Yönerge öğrencilere araştırma süresince ışık tutmalıdır. Ayrıca, puanlama anahtarı ayrıntılı olarak hazırlanmalıdır. Öğrencilere olabildiğince seçenek sunacak ödevler hazırlanmalı ve mümkün olduğunca öğrencilere hazırlayacakları ödevleri tercih etme fırsatı verilmelidir. Öğrenciler ödevleri kendileri seçtiklerinde, ödevi hazır bir yerden getirme, anne - baba vb. kişilere yaptırma gibi şikâyetler biraz daha azalacaktır.

8. Performans ödevlerini ünite başlarında, işlenecek konular işleniş öncesi ve sonrasında öğrencilere verilebilir. Bunun için ünitelere / temalara ilişkin hazırlanmış ödevler sınıfın bir köşesine asılır ve her öğrenci veya öğrenci grubu kendi ödevlerini seçer. Öğrenciler, seçtikleri ödevleriyle ilgili konu işlenmeye başlandığında, hazırladıkları ödevlerini sınıf içerisinde sözlü olarak sunabilir veya panoda sergileyebilirler. Böylece, birden fazla ödev hazırlanmış ve öğrenciler tarafından ayrı ayrı zamanlarda sunulmuş olur. Bu da uygulama açısından öğretmenlere büyük rahatlık sağlayacaktır.

9. Öğrenci ödevleri, öğretmen tarafından dereceli puanlama anahtarları (analitik- bütünsel) kullanılarak değerlendirilir. Aynı zamanda öğrencilerin de kendilerini (öz değerlendirme) ve akranlarını (akran değerlendirme) belirli ölçütleri kullanarak değerlendirmelerini sağlar.

10. Performans ödevleri, disiplinler arası mantıkla bir iki dersi içerik olarak kapsayabilir. Örneğin, içeriği çevre ve sağlıkla ilgili bir performans ödevi Türkçe, hayat Bilgisi, fen bilgisi derslerinde de kullanılabilir. Böylece öğrencilere gereğinden fazla ödev verilmemiş olur.

SIKÇA SORULAN SORULAR

Ölçme araçları çok fazla değil mi?

Her ölçme aracının kullanılma yeri farklıdır. Ölçme araçlarını kullanırken, dersinize ve kazanımınıza, sınıf mevcudunuza, sınıf seviyesine, öğretim yönteminize vb. uygun olan ölçme aracını seçmeniz gerekiyor. Öğretim yönteminizi, özellikle aktif öğrenme, işbirlikçi öğrenme, proje temelli öğrenme gibi öğrenciyi merkeze alan yöntemleri benimsediğinizde, öğrencilerin öz-grup-akran değerlendirmeleri ders işleme sürecinde rahatlıkla yapılabilecek ve fazla zamanınızı almayacaktır.

Sınıflarda performansı nasıl değerlendirilebiliriz?

Performans değerlendirme, performans ve proje ödevleriyle, öğrenci ürün dosyalarıyla yapılmaktadır. Bu çalışmaların değerlendirilmesinde, dereceli puanlama anahtarı, derecelendirme ölçekleri, kontrol listeleri, öz-grup-akran değerlendirme formları kullanılmaktadır. Bunlarla ilgili olarak ders kitaplarında örnek proje ve performans ödevleri verilmiştir. Öğrencinin seviyesine, çevre koşullarına, öğrencinin sahip olduğu olanaklara, öğrencinin ilgisine göre kendi performans ve proje ödevlerinizi ve bunların değerlendirileceği araçları hazırlayabilirsiniz.

Sınıf mevcudu kalabalık sınıflarda, yeni ölçme araç ve yöntemlerinin uygulanabilirliği nedir?

Ders sürecini yeni yaklaşımları esas alarak yapılandırdığınızda zaten bu araçları kullanmak durumunda kalacaksınız. Öğrenciye verilecek olan ödevlerin bazıları bireysel, bazıları ise grup çalışması şeklinde olmalıdır. Grup çalışması şeklinde yapılan ödevlerin değerlendirilmesi de yine grup olarak yapılacaktır. Uygulamada, grup çalışması gerektiren bir ödevi sınıfa sunulduğunda bu çalışmayla ilgili öğrencilere grup değerlendirme formu, akranlarına ise akran değerlendirme formu verilir. Böylece öğrencilerin değerlendirme sürecine katılmaları sağlanır bütün ve öğrencilerden geri bildirim alınır.

Her dersten performans ödevi ve dereceli puanlama anahtarı hazırlamak öğretmenleri korkutuyor.

Ödevlere yönelik olarak hazırlayacağınız dereceli puanlama anahtarı unutmayın ki bir defalık olacaktır. Ayrıca yıldan yıla ve sınıftan sınıfa farklılık göstermeyeceğinden, diğer zaman dilimlerinde de kullanacağınız araçlar olarak elinizde hazır bulunacaktır.

Öğrenci ürün dosyası içerisinde hangi çalışmaları yer almalıdır? Bu çalışmalar sınıf seviyesine göre değişiyor mu?

Öğrenci ürün dosyası içerisinde, verilmiş görevler doğrultusunda öğrencinin yapmış olduğu her türlü çalışma yer alabilir. Projeler, performans ödevleri, çalışma yaprakları, ödevlerle ilgili görüntü ve ses kayıtları, şiirleri, resimleri vb).

Öğrenci ürün dosyası içerisindeki, ürünler tür olarak değişmemektedir. Fakat ilköğretim birinci sınıfta ve ikinci sınıftaki öğrenciler okuma ve yazma becerisine yeterince sahip olmadıklarıdan, bu sınıflarda ürünlerdeki görsellik daha ön planda yer almaktadır.

Öğrenci ürün dosyası içerisindeki çalışmaları nasıl kontrol etmeli ve değerlendirmeliyim?

Öğrenci ürün dosyası içerisindeki çalışmalar, öğrencilerle yapılacak görüşmeler yoluyla veya her hafta belirli sayıda öğrencinin dosyaları alınarak kontrol edilebilir. Her bir çalışma kontrol edildikten sonra, öğrencilere bazı geri bildirimlerin verilmesi gerekir. Dosyadaki herhangi bir çalışma veya dosyanın tamamı dereceli puanlama anahtarları kullanılarak değerlendirilebilir.

Ölçme ve Değerlendirme Alanında Başvurulabilecek Bazı Kaynaklar

- Airasian, P. W. (1994). *Classroom Assessment*. Second Edition. New York: McGraw Hill.
- Atılğan, H., Doğan, N. ve Kan, A. (2006). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme (Editör: Hakan Atılğan). Ankara: Anı Yayıncılık
- Baykul, Y. (1999). *İlköğretimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: MEB Yayınları.
- Baykul, Y. (1998). Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Dochy, F., Segers, M., Sluijsmans, D. (1999). The Use of Self, Peer, and Co-Assessment in Higher Education: A Review. *Studies in Higher Education*, 24(3), 331–350.
- Haladyna, T. M. (1997). *Writing Test Items to Evaluate Higher Order Thinking*. USA: Viacom Company.
- Kubiszyn, T., Borich, G. (2003). *Educational Testing and Measurement: Classroom Application and Practice*. USA: John Wiley & Sons, Inc.
- Kuhs, T. (1994). Portfolio Assessment: Making It Work for the First Time. *The Mathematics Teachers*, 87(5).
- Özçelik, D. A. (1998). *Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: ÖSYM Yayınları.
- Tekin, H. (1996). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*. Ankara: Yargı Yayınları.
- Turgut, M. F. (1997). *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Metotları*. Ankara: Yargıcı Matbaası.